

RECENZE

Janis, M.W., Kay, R. S., Bradley, A. W.

European Human Rights Law.

Text and Materials. Third edition, Oxford University Press, 2008, 957 s.

Michal Barton^{*}

Představovaná publikace je aktuálním již třetím vydáním zajímavého průvodce lidskoprávní judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) i přiblížením mechanismu ochrany lidských práv z pohledu rozhodovací činnosti ESLP.

Práce je rozdělena do tří velkých tematicky odlišných částí. První se zabývá samotnou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva), mechanismem ochrany lidských práv a jeho postupným vývojem (řízení před Evropskou komisí pro lidská práva), otázkou přípustnosti stížností, účinností fungování štrasburského soudního mechanismu i roli ESLP tak, jak byla postupně etablována jeho judikaturou.

Druhá část, kterou lze považovat za „jádro“ publikace, je potom věnována samotné judikatuře ESLP, tj. výběru klíčových rozhodnutí a jejich základních pasáží v jednotlivých lidskoprávních oblastech chráněných Evropskou úmluvou. Tato část je tak rozdělena na kapitoly, které v zásadě vychází z článků Evropské úmluvy, popř. dodatkových protokolů, i když systematiku úmluvy přesně nekopírují, nýbrž v některých případech vytváří širší účelné celky příbuzných práv a svobod. Systematika prezentace rozhodovací činnosti ESLP je patrna z názvu jednotlivých kapitol: právo na život; mučení, nelidské či ponižující zacházení či trestání a ot-

roctví; svoboda projevu a sdružování; svoboda myšlení svědomí a vyznání; respektování soukromého a rodinného života a manželství; zákaz diskriminace; vlastnictví; právo na vzdělání; svoboda a osobní bezpečnost; právo na spravedlivé a veřejné projednání věci.

Poslední část publikace zahrnuje dvě kapitoly věnované jednak dopadům činnosti ESLP v oblastech národního práva, jednak se zabývá budoucími výhledy stávajícího modelu lidskoprávní ochrany např. z hlediska vzrůstajícího nápadu podání a zahlcení soudu stížnostmi (název kapitoly „Soud jako oběť vlastního úspěchu?“ je dostatečně výmluvný), jednotností a konzistentností rozhodování, vztahu k Evropské unii a unijní ochraně lidských práv a některými dalšími souvisejícími otázkami.

Při hodnocení publikace je třeba vzít v potaz, že nejde o klasickou monografii, ale spíše učebnici či studijní text („text and materials“) představující výběr klíčových pasáží z těch rozhodnutí ESLP, které autoři považují za „leading cases“ štrasburské judikatury v jednotlivých oblastech, a to jak hmotněprávních, tak procesních, a které vhodně a v různé míře komentují a doplňují odborným výkladem. Jde tak o typ studijního textu známý zejména z americké akademické praxe (srov. např. zatím poslední šesté vydání srovnatelně zaměřené publikace Cohen, W., Danelski, D.J., Yalof, D.A.: Con

stitutional Law. Civil Liberty and Individual Rights. Foundation Press, 2007) založený na práci s autentickými pasážemi soudních rozhodnutí umožňující tak čtenářům (v praxi spíše nutící studenty) rozhodnutí analyzovat, kriticky reflektovat, vzájemně konfrontovat a utvářet si vlastní názor na prezentovanou problematiku.

V poslední části publikace týkající se praktických dopadů rozhodovací praxe ESLP i budoucích výhledů štrasburského ochranného mechanismu je zároveň popisovaná problematika dokreslena citacemi ucelených pasáží z již jinde publikovaných odborných statí dalších autorů.

Publikace též obsahuje přehlednou tabulku všech rozhodnutí, která jsou v práci citována, i s odkazem na příslušnou stranu či strany, kde se odkaz objevuje, a to nejen pokud jde o rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva a Evropského soudu pro lidská práva, ale též další rozhodnutí významných světových soudů, speciálně pak precedenty uplatňované ve Velké Británii, USA a Kanadě, čímž publikace získává i záslužný komparační rozměr. Za samozřejmost lze potom považovat podrobný a kvalitně zpracovaný věcný rejstřík.

Představovaná publikace není typem knihy vhodné na kontinuální čtení, nýbrž spíše užitečnou a přehlednou pomůckou, kterou je vhodné mít při ruce a v případě potřeby dohledat relevantní judikaturu či se seznámit s názory autorů na momentálně zkoumanou či zpracovávanou lidskoprávní problematiku.

Rozsah vlastního rozboru problematiky ze strany autorů se u jednotlivých popisovaných práv značně liší. V některých kapitolách tvoří analýza autorů rozsahově odpovídající protiváhu citovaným pasážím judikatury (např. procesní záruky dle čl. 6), jiné kapitoly jsou spíše sborníkem judikátů s drobnými poznámkami, glosami či stručným komentářem (např. zákaz diskriminace).

Jak již bylo zmíněno, systematika přesně neodpovídá struktuře Evropské úmluvy, proto nejde o klasický komentář postupně se zabývající články a jejich jednotlivými odstavci či písmeny, nýbrž jednotlivé kapitoly jsou dále děleny do specifických tematických oblastí nekopírujících strukturu předmětného článku úmluvy, nýbrž věcně vymezených vždy v závislosti na popisované lidskoprávní problematice (např. „Kdy začíná život“, „Sexuální identita“ apod.).

V systémech precedentálního práva je vzdělávání postaveno z velké části právě na studiu „case-law“ a na učebních pomůckách založených na studiu soudních rozhodnutí. V podmínkách kontinentálního právního systému, kde je právotvorná role soudní moci výrazně

nižší (i když se, alespoň pokud jde o vrcholné soudní instance, postupně posiluje), je možnost použití tohoto typu učebních pomůcek poněkud omezena. Jiná situace je však v oblasti lidských práv, kde naopak teprve soudy svými rozhodnutími naplňují konkrétní obsah jednotlivých z povahy věci velmi obecných ustanovení lidskoprávních katalogů, ať již jde o rozhodnutí ESLP či ústavních soudů jednotlivých států.

Lidskoprávní judikatura je tak vhodnou platformou pro tento typ učební pomůcky nejen z důvodu významu judikatury jako takové v lidskoprávní oblasti, nýbrž též proto, že řada lidskoprávních sporů je založena na hodnotových kolizích, které často umožňují více přístupů, což je pro diskurzivní výukové přístupy a pomůcky ideální základ. Zde se ukazuje též významný výukový potenciál institutu separátního vota, kdy významné části odlišných stanovisek soudců jsou v publikacích tohoto typu (včetně zde prezentované) začleňovány do příslušných kapitol vedle stanovisek majoritních a umožňují tak rozšíření úhlů pohledu na prezentovaný lidskoprávní problém.

Typ učebních pomůcek, které vyžadují a předpokládají schopnost samostatné analytické práce s prameny a umožňují rozvíjet jak schopnost správného porozumění právnímu textu, tak schopnost jeho následné interpretace i navazující právní argumentace, není zatím v české učebnicové literatuře příliš pěstován.

Co v knize chybí a bezesporu by to přispělo k jejímu vhodnějšímu využití při výuce problematiky lidských práv, jsou soubory otázek, které bývají v publikacích tohoto typu umístovány za pasáže citovaných rozhodnutí a bez nároku na jedinou správnou odpověď velmi přesně nasměrují čtenáře k jádru rozhodnutí, ale též k jeho sporným místům či slabinám (resp. jej motivují rozhodnutí důkladně nastudovat a klíčová místa nalézt a pochopit).

Prezentovaná publikace tak může sloužit jednak jako vhodná učební pomůcka pro studenty zejména právnických fakult (praktické použití je samozřejmě limitované jazykovými schopnostmi studentů, i prostorem věnovaným problematice ochrany lidských práv při výuce na jednotlivých fakultách), stejně tak jde o výborný shrnující aktuální materiál a užitečnou příručku pro každého, kdo se problematice (a to nejen evropské) ochrany lidských práv teoreticky či prakticky věnuje.

* JUDr. Michal Bartoň. Ph.D., katedra ústavního práva, Právnícká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.